

Professor Hal Koch holder forelæsning om Grundtvig.

Her i efteråret udkom antologien "Poetisk demokrati. Om personlig dannelse og samfundsdannelse" på Gads Forlag. Bogen, der er redigeret af Ove Korsgaard indgår sammen med tre andre antologier i et forskningsprojekt, der har haft til formål at undersøge relationerne mellem voksenuddannelse, folkeoplysning og demokrati i lyset af de forandringsprocesser, der præger det danske velfærdssamfund.

Med tilladelse af forfatteren og forlaget bringer vi her et uddrag af artiklen "Hal Koch – en republikaner i grundtvigiansk klædedragt".

FOTO: POLIFOTO

Sandheden er intolerant Af Ove Korsgaard

* Hal Koch har en eminent evne til at sammenfatte sine synspunkter i næsten ordsprogsagtige formuleringer. "Demokrati er en livsform", er en af hans mest kendte og slagkraftige udtryk. I sit kanoniske skrift siger han, at demokrati ikke lader sig indeslutte i en formel. »Det er ikke et system, eller en lære. Det er en livsform«. Dette synspunkt er siden blevet citeret utallige gange og næsten gledet ind som en del af den danske selvforståelse.

I traditionen efter Hal Koch er hans livsformsbegreb næsten blevet synonymt med dansk kultur. Mange har argumenteret for, at demokratiet i Danmark bygger på en særlig dansk livsform og en særlig dansk kultur. Men det er at vende Hal Koch på hovedet. Hvad han gjorde opmærksom på var, at demokrati er funderet i den europæiske humanistiske tradition: »Demokrati er en livsform, som man skal leve sig ind i, den livsform, som har bygget vor europæiske kultur op«, sagde han i en artikel. Det er ikke nationalitet, men humanitet der ifølge Hal Koch er demokratiets vigtigste forbundsfælle. Demokratiet bygger ikke primært på specifikke nationale, men på almene humanistiske principper.

Viljen til sandhed

Hal Kochs demokratiopfattelse bygger på en uløselig sammenhæng mellem ret, sandhed og samtale. »På den ene side den absolutte forpligtelse over for retten, det rigtige – og deroverfor den absolutte frigørelse for enhver dogmatisme, der vil hævde at have patent på retten, som ikke ved hvert nyt møde med mennesket vil begynde forfra i sokratisk uvidenhed og derfor er henvist til gennem samtale at finde vejen frem«.

Demokratiet er på den ene side baseret på metafysiske værdier, men på den anden side kan ingen ophøje sig til at være den store dommer. Alle kan i et demokrati stille spørgsmålstegn ved, hvad der er ret og uret, legitimt og illegitimt. Det er således den sokratiske uvidenhed, der er den grundlæggende værdi i demokratiet. Denne værdi er udtrykt i de institutioner, som opretholder den enkeltes ret til at deltage i debatten om ret og uret, og den enkeltes ret til at have og kræve sin ret. Kraftfeltet for disse institutioner er menneskerettighederne. Derfor hører menneskerettighederne til »det dyrebareste, menneskeheden gennem århundredernes møjsommelige kamp er nået frem til«.

Hal Koch er et fyrtårn i nyere dansk demokratidebat. Under og efter krigen fik han en særdeles fremtrædende plads i debatten om demokratiets karakter og vilkår. Hans bog "Hvad er demokrati?" fra 1945 blev en national kanon. Siden den udkom, er den blevet læst som et skrift, hvori der formuleres en særlig dansk opfattelse af demokrati.

Hal Koch

Hvis nogen – det være sig et flertal eller et mindretal – forgriber sig på disse rettigheder for i uvishedens navn endeligt at afslutte debatten, er det demokratiet, der går til grunde. Disse rettigheder er imidlertid afhængige af en bestemt etos, af en vilje til at søge sandheden. De rettigheder, som demokratiet sikrer, er med andre ord afhængige af noget, der ligger uden for demokrati, nemlig en sandhedsvilje.

Den tvetydige tolerance

Derfor er tolerance en tvetydig størrelse. Det er ikke ubetinget et plusord. I en berømt artikel "Om tolerance" taler Hal Koch ligefrem om, at tolerance er et af djævlens snedige påfund. Tolerance er en fortræffelig religion for alle dem, der intet tror og intet håber, for skeptikerne, men ikke for dem, der tror på sandheden; thi troen på sandheden er altid intolerant. »Elsker man sandheden, hader man løgneren«. Så enkelt er det! Man kan ikke tjene to herrer. »Den, der overvældes af sandheden bliver intolerant. Havde Sokrates været tolerant, var han bestemt ikke blevet henrettet«.

Hal Koch medgiver, at nogen måske forvirres af hans synspunkter, han er jo kendt som manden, der prædiker tolerance. Forvirringen skyldes i givet fald, at man ikke har bemærket, at han skelner skarpt mellem tolerance i det verdslige rige og det åndelige rige. Det verdslige rige er for Hal Koch den moderne sekulære stat, som han omtaler som en gave fra Gud. Med den demokratiske statsform bliver staten så at sige til ren form.

Hal Koch henviser til Grundtvig, der kun betragter staten som en form, »hvorunder menneskelivet med alle sine store kræfter skal udvikle sig så fuldstændigt og så frit som muligt«. Der skal være frihed for Loke såvel som for Thor. For at sikre den frie kamp, skal staten være værdineutral; den skal hverken være kirke eller skole, hverken tro eller moral; hvad staten skal sørge for er at skabe »brugbare rammer for en åndens kamp, den gør det muligt, at det virkelig kan blive en åndens ikke en magtens kamp«.

Ingen patent på sandheden

Med baggrund i krigens erfaringer understregede Hal Koch, at staten ikke skal sikre en bestemt religion, en bestemt politisk ideologi, en bestemt moral. Dette

synspunkt har fået fornyet aktualitet i lyset af den såkaldte multikulturelle udvikling. En demokratisk stat skal være tolerant, for at kulturerne kan forfølge sine egne mål. Polis skal sikre, at forskellige religioner, ideologier, moralopfattelser kan leve og virke fredeligt sammen ved at lægge en strukturel ramme for den argonale kamp, for samfundskampen. Polis skal bøje de forskellige idéer og interesser ind i et kampfelt og neutralisere og transformere voldsmulighederne fra det fysiske til det symbolske plan, fra 'sværdet' til 'ordet', som Hal Koch sagde. I polis skal der herske stor tolerance. Intolerance vil føre til undertrykkelse og ufred.

Men overfører man princippet om tolerance i polis til også at gælde spørgsmålet om sandhed og ret, vil resultatet blive, at man i tolerancens hellige navn lader alle anskuelser være lige gode. Alle katte vil blive grå. Hvad de absolut ikke er for Hal Koch. Der er forskel på sandhed og løgn.

Når man som voksen bliver optaget i polis, træder man ind i et rige, hvor alle er lige. Men dermed er man ikke undsluppet kravet om dannelse. Som voksen lever man også i et rige, hvor der er forskel på sandhed og løgn. I Hal Kochs optik er sandhedsviljen en forudsætning for demokratiet, men samtidig er den sokratiske uvidenhed en forudsætning for, at ingen i demokratiet tager patent på sandheden. ●